

Gehakt van de filosofie

Met de filosofenhamer op het kapitalisme ingebeukt.

Pleidooi voor ontregelende kritiek

Kan iemand die aan filosofie slechts wat geroken heeft een filosofisch boek recenseren? Laat ik het proberen. Want het boek in kwestie rekent zo hevig en onaardig af met de huidige filosofie dat het weinig publiciteit zal krijgen. Gelukkig staat er ook veel in over het kapitalisme dat voor mij vertrouwd terrein is. Ik ken niet veel boeken van filosofen, afgezien van Aristoteles en Marx, die de economie zo centraal behandelen. Een onderbouwde verademing! Had het kapitalisme aanvankelijk goede kanten maar is het in zijn groei de verkeerde kant opgegaan? De Amerikaanse econoom Herman Daly stelt: *The virtues of the past have become the sins of today*. Sanders ziet vooral in het late oftewel het financiële kapitalisme de grote chaosmaker van nu, de zondebok.

De ondertitel bij deze recensie had ook kunnen zijn: Een hedendaagse Nietzsche. Want Sanders heeft een vergelijkbare scherpste en woede, vermengd met ironie, als degeen die de moraal op de hak nam en God dood verklaarde. Maar in plaats van een hoopvol *Übermenschlich* perspectief te bieden of uitzicht op een duurzame en sociale samenleving, bepleit Sanders in deze volledig chaotische tijd slechts het ontwikkelen van ontregelende kritiek. Alle andere pogingen zullen schipbreuk lijden in de wilde en totalitaire zee van het kapitalisme. Dit heeft immers als geen ander systeem de media en de hele cultuur in zijn wurggreep en dus onder controle. Alle alternatieven voor het neoliberalisme – de ideologie van het late (?) kapitalisme – die ook uw recensent als groene econoom probeert te ontwikkelen zullen tot wrakhout worden in die totalitaire zee. En met die wrakstukken zal het kapitalisme zelfs zijn eigen vaartuig – een gigantisch consumptief cruiseschip – weten te *versterken*. Gaat dat varende paleis de route van de Titanic? Wat zal dan de ijsberg zijn? Hoop op een revolutionaire klasse, oud of nieuw, zoals enkele maatschappijveranderaars (Hardt, Negri, Žižek) nog koesteren – Sanders rekent er mee af. Sterk bewust van de ideële recuperatie of financiële corruptie in en door het huidige economische systeem, zet de auteur zijn kaarten op ontregelende kritiek. Alleen via vergroting van de chaos en de zodanige duiding ervan dat ons bewustzijn als met een elektrische schok wordt opgeschud, is er wellicht een begin van een uitweg te maken.

Sanders beschrijft hoe de bevolking is uitgecentrifugeerd in een kleine bovenlaag van heersers die vooral financieel, en daarmee ook bestuurlijk, aan de touwtjes trekken en een steeds breder wordende onderlaag van passief of armgemaakten waarin ook de middenklasse bezig is onder te gaan. Waar nog verzet was is deze met mediaal tromgeroffel “verdampt in de broeikas van de overconsumptie en de monetaire gokhal.”

Geregeld refereert Sanders aan de filosofen van het oude Griekenland. Als ik aan filosofie denk, zie ik aankondigingen voor me van wellicht degelijke maar ongevaarlijke cursussen in comfortabele villa's voor, gezien de prijs, veelal *well-to-do* deelnemers. Met de aanval op de huidige kaste van filosofen sluit Sanders aan bij de beroemde stelling uit 1845 over interpreterende filosofen die nu maar eens praktisch met maatschappijvorming aan de slag zouden moeten gaan. En die slag gaat dan veel verder dan discussiëren. Zelfs Sloterdijk, die met zijn *Du mußt dein Leben ändern* en zijn TV-bijdragen daarin verder gaat dan vele collega's, wordt op de hak genomen – lichtvoetig en amusant maar toch. Sanders, ooit hoofdredacteur van *De vrije socialist* en gepromoveerd op de 'intellectuele terroristen' van de kleine maar intelligente Situationistische Internationale, heeft die revolterende erfenis, in Nederland ongeveer met Domela begonnen, met graagte op zijn schouders genomen. Echter zeker niet als leider – de hemel behoede mij dat, zal hij denken – maar als een duider voor eventjes vanaf een zijlijn die wat van zijn verontwaardiging van zich af wilde schrijven. Ook in zijn tijd als directeur van het Utrechtse debatcentrum Tumult organiseerde hij wel de discussie maar nam er meestal niet zelf aan deel. Nu kunnen we stellen dat hij toen in de coulissen de munitie verzamelde voor onder andere *De chaos compleet*.

Kunst te laat

Ook de kunst moet het ontgelden, immers allang het ongevaarlijk gemaakte speelterrein van wat er nog aan revolterende creativiteit over was en nu slechts (mijn woorden) de *window-dressing* van een geheel verzakelijkte en tegelijk in een totaal-spektakel omgezette maatschappij. En van deze situatie zijn de meeste kunstenaars de aangepaste lakeien geworden. De Situationisten vonden al dat de enige echte kunst de creatie van het dagelijks leven is. Na deze en andere zinvolle avantgarde bewegingen van de vorige eeuw is de kunst echter achter de feiten aan gaan lopen. Zij vormt geen belang meer voor de toekomst. De kunst van nu komt te laat, in de woorden van Sanders.

Moderner dan de Nietzscheaans hamer hanteert Sanders de mitrailleur. Uiteraard mikt de auteur daarmee ook op moderne Franse filosofen als Foucault, Derrida en Deleuze. Echter niet altijd met scherp, hij werkt ook met meer vriendelijke kogels van rubber. Maar ook een hem na staande intellectuele activist als Debord verwijt hij geen oog te hebben gehad voor de huidige fase van het kapitalisme, namelijk na het handels- en industriële kapitalisme het financieel kapitalisme dat zich toch al duidelijk begon te manifesteren in de periode dat deze paus van de situationisten actief was.

Soms denk ik dat ontregelende kritiek niet veel kan uithalen gezien de reus waarmee wij Davids te maken hebben. Maar zelf heb ik in de jaren 1966 en 1967 van nabij meegemaakt wat een geschrift als *De la misère en milieu étudiant* heeft weten los te maken in de Franse studentenwereld. Met als resultaat de revoltes van

mei 1968 in Frankrijk en later ook elders in de wereld. Zij die zeggen dat die niet veel uitgehaald hebben, moeten bedenken dat een revolutionaire ontwikkeling met de bekende terugwaartse stappen gaat, en dat de diverse crises van nu wel eens een vruchtbare bodem kunnen blijken te zijn voor weer enkele flinke stappen voorwaarts. Ter rechter zijde, ook, is het niet voor niets dat rijke fondsen en rechtse politici de pro-kapitalistische boeken van Ayn Rand met name in de Verenigde Staten ruim verspreiden op scholen en universiteiten. De mensen zullen later bemerken daardoor bij de Tea-party zeer onprettig op de koffie te zijn gekomen.

Naast zijn filosofische geschriften heeft de auteur ook nog recentelijk de verre van gemakkelijke Lautréamont vertaald, zowel *Les chants de Maldoror* als de *Poésies* – over een vroege ontregelaar gesproken. Taalkundigen zijn vol lof.

Twee jaar eerder had Sanders al een recalcitrant schotschrift *De chaosmaatschappij* uitgebracht. *De chaos compleet* werd vervolgens van zijn betoog de meer uitgewerkte en filosofisch ondersteunde vorm. De enigszins ontwikkelde leek zal geen moeite hebben met deze geschriften. Toegegeven, de aanvallen op de verschillende filosofen en filosofische stromingen veronderstellen enige kennis, temeer omdat de auteur vaak met ironie een korte bocht neemt met woordspelingen, toespelingen op boektitels en citaatvermakingen. En ingewijden zullen wel vinden dat Sanders zich hier en daar wat erg voortvarend naar zijn gelijk spoedt. Niemand zal echter de verfrissende wind ontgaan die uit de koker komt van de militante auteur die, met Stirner, zijn *Sache auf nichts gestellt* heeft. Het zou goed zijn als die wind zich tot een storm ontwikkelt die overal gaat woeden en vele heilige huisjes, vastgeroeste inzichten en verpuddinkte filosofen, journalisten en politici opruimt. De voornaamste bedoeling komt goed over: de ontmaskering van de huidige financiële, totalitaire en overal chaos creërende Leviathan en de beschrijving van de uitglijpartijen die zijn naïeve bestrijders voortdurend overkomen. Een onthullend en daardoor heilzaam boek. In een geregeld appetijtelijke stijl.

Willem Hoogendijk

René Sanders. De chaos compleet. Lineaire orde en verpletterende wanorde. 146 blz. Kelderuitgeverij Utrecht 2012. Hier zijn ook De chaosmaatschappij (2010. 108 blz.) en de vertalingen van Lautréamont uitgegeven.

